

GIẢI PHẪU SINH LÝ MẮT

Bs. CKII Nguyễn Thế Hồ

MỤC TIÊU HỌC TẬP

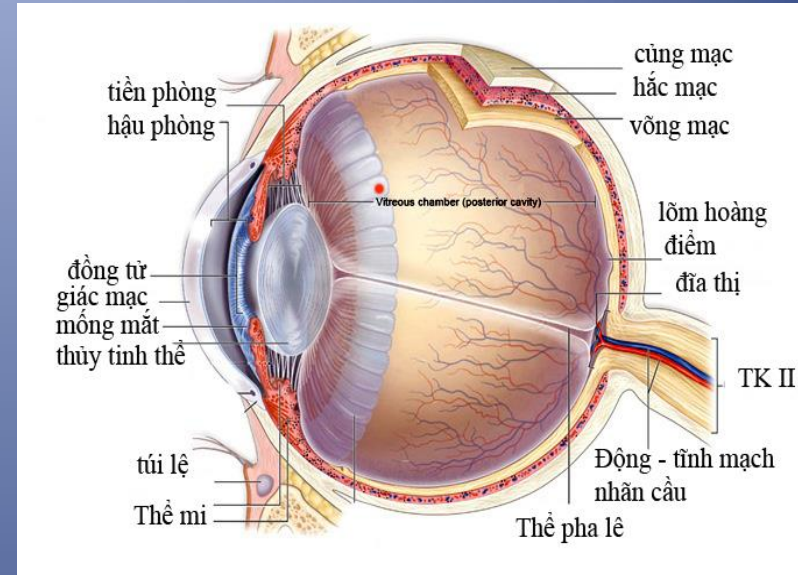
- Mô tả cấu trúc giải phẫu nhãn cầu
- Mô tả bộ phận bảo vệ nhãn cầu
- Mô tả đường dẫn truyền thị giác
- Trình bày một số quá trình sinh lý cơ bản mắt

NỘI DUNG

- Mắt đảm nhiệm chức năng thị giác
- Mắt giúp phát triển trí tuệ
- Mắt gồm ba bộ phận:
  - ✓ Nhãn cầu
  - ✓ Bộ phận bảo vệ nhãn cầu
  - ✓ Đường dẫn truyền thị giác

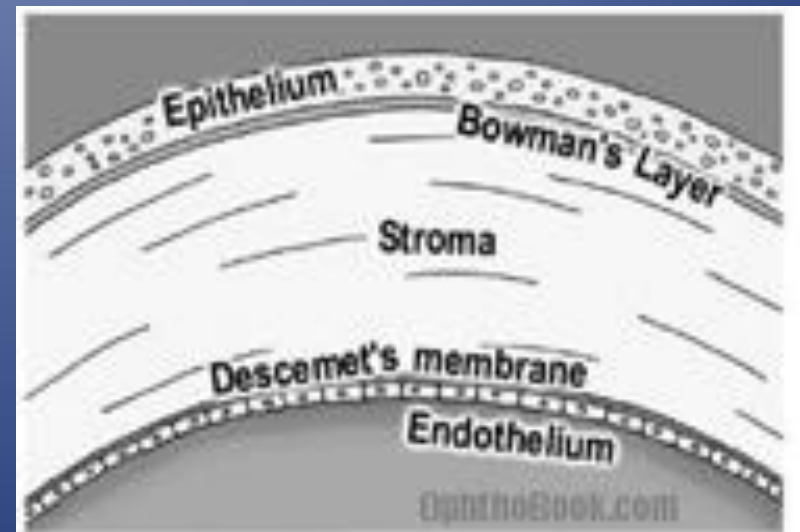
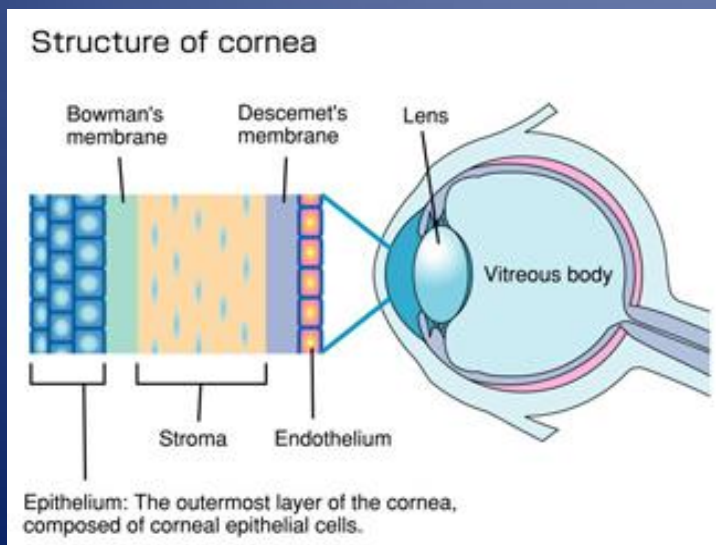
NHÃN CẦU

- Dạng hình cầu, dài khoảng 22-24mm, thể tích khoảng 6ml, nặng 7g
- Thành gồm ba lớp:
  - ✓ Vỏ bọc: giác mạc - củng mạc.
  - ✓ Màng bồ đào hay màng mạch: mống mắt – thể mi – hắc mạc.
  - ✓ Võng mạc
- Tổ chức nội nhãn : thủy dịch, thủy tinh thể và dịch kính

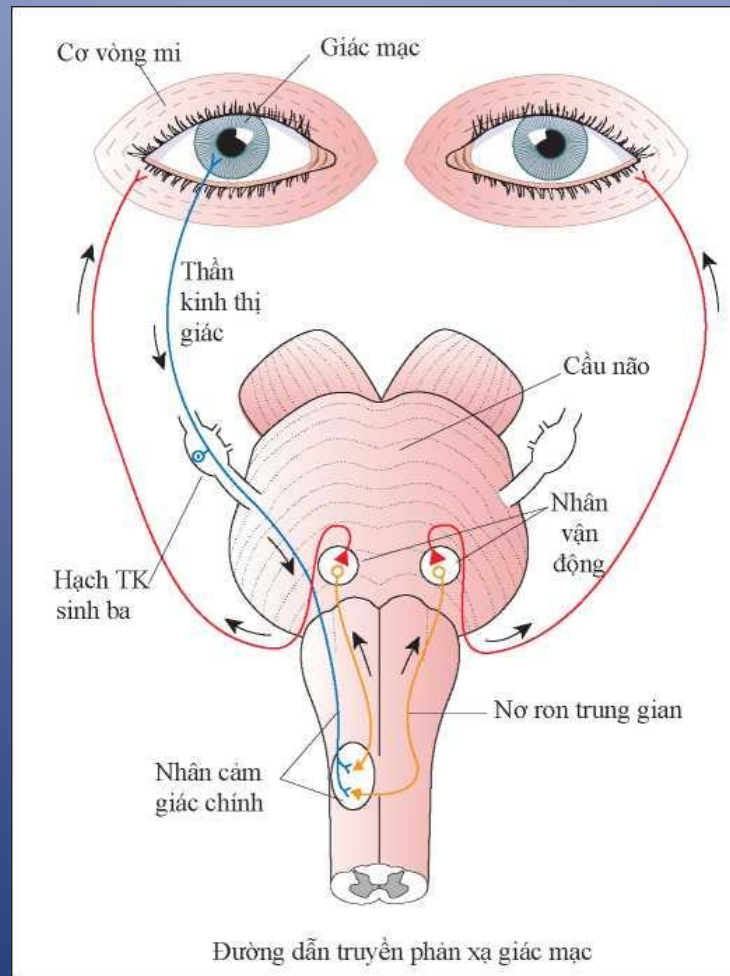
GIÁC MẠC

- Trong suốt, chiếm 1/5 trước vỏ nhãn cầu
- Đường kính khoảng 11mm, bán kính độ cong khoảng 7,7mm
- Dày khoảng 0.5mm ở trung tâm, 1mm ở ngoại vi
- Công suất khúc xạ 40-45D
- Gồm 5 lớp : biểu mô, màng Bowman, nhu mô, màng Descemet và nội mô

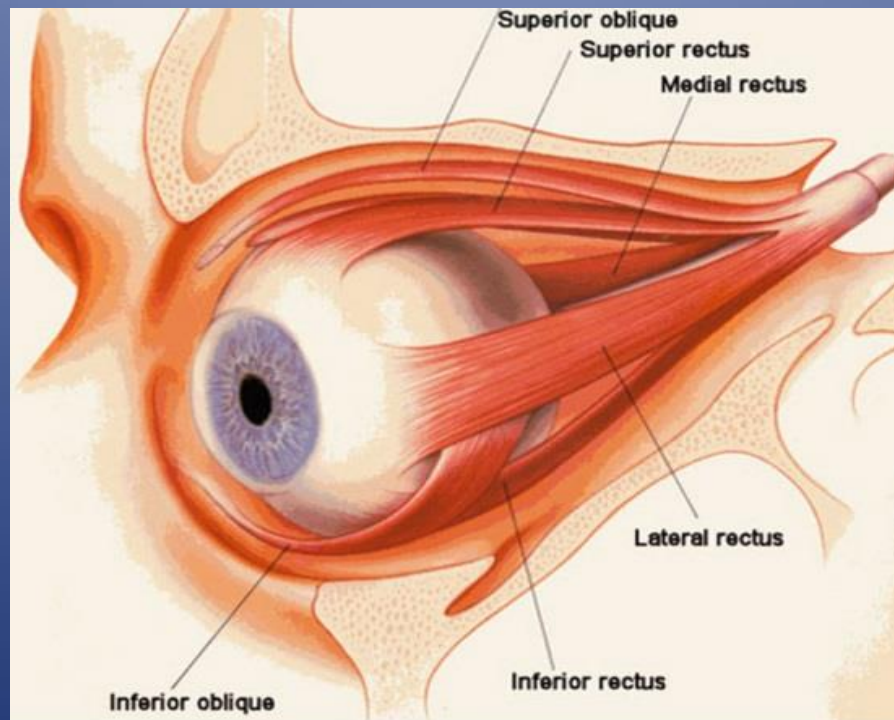
GIÁC MẠC

- Nuôi dưỡng nhờ thẩm thấu từ mạch máu rìa hay thủy dịch
- Chi phối cảm giác bởi dây thần kinh mắt (V_1)

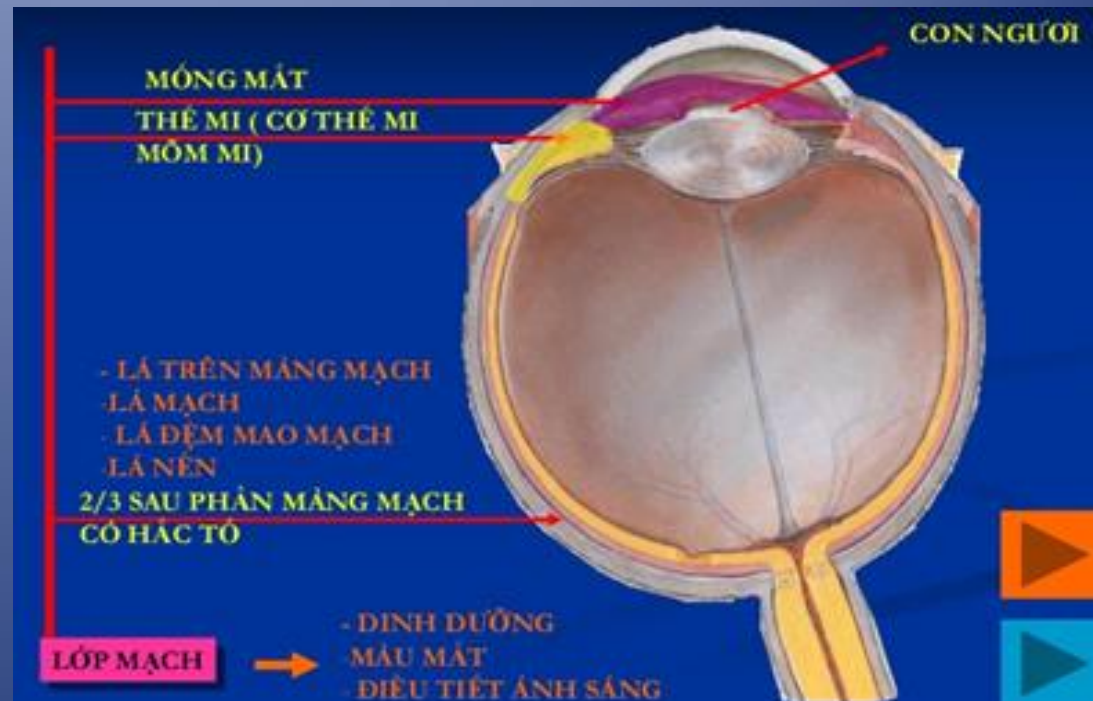
CỦNG MẠC

- 4/5 sau vỏ bọc nhãn cầu là củng mạc màu trắng đục
- Do nhiều lớp đan chéo nhau rất chắc
- Cực sau là lá sàng cho sợi thần kinh và mạch máu chạy qua
- Dày nhất ở cực sau 1mm-1,3mm, mỏng nhất chỗ bám cơ trực 0.3mm, vùng rìa và xích đạo 0,6mm

MÀNG MẠCH

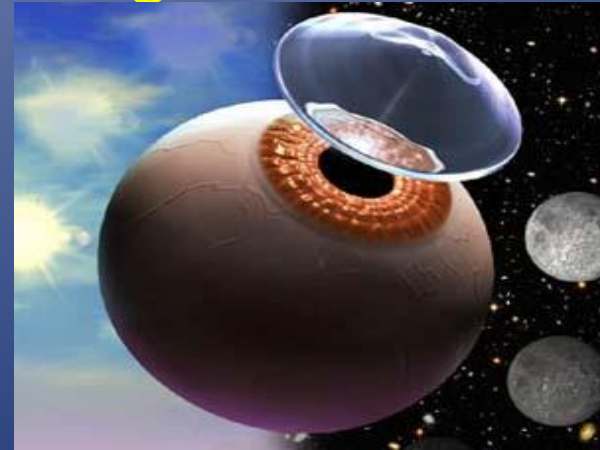
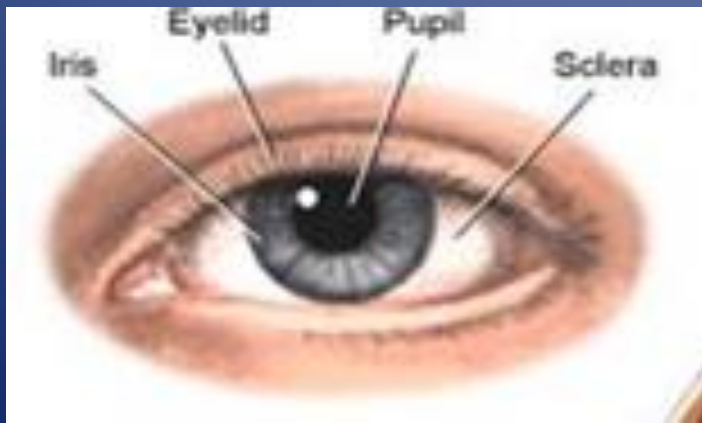
- Móng mắt và thể mi là màng bồ đào trước
- Hắc mạc là màng bồ đào sau
- Nhiệm vụ
  - ✓ Điều chỉnh lượng ánh sáng vào nhãn cầu
  - ✓ Điều tiết
  - ✓ Nuôi dưỡng nội nhãn
  - ✓ Tạo buồng tối

MỒNG MẮT

- Dạng tròn hình đồng xu màu xanh, nâu hay đen
- Màng ngăn tiền phòng và hậu phòng
- Lỗ thủng tròn ở giữa là đồng tử, khoảng 2-4mm
- Gồm 3 lớp:
  - ✓ Nội mô tiếp nối nội mô giác mạc
  - ✓ Lớp đệm chứa hai loại cơ : cơ vòng và cơ tia
  - ✓ Lớp biểu mô mặt sau chứa nhiều tế bào sắc tố
- Nhiệm vụ điều chỉnh lượng ánh sáng vào mắt

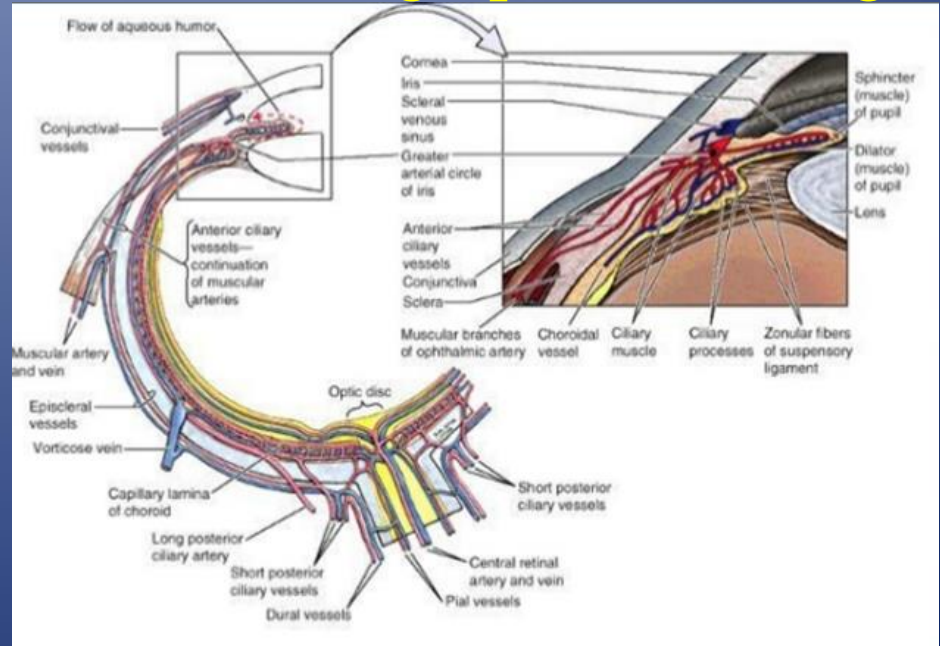

THỂ MI

- Dải hình tròn không đều, khuất sau mống mắt
- Phía trên và phía thái dương 5,6 – 6,3mm
- Phía dưới và phía mũi 4,5 – 5,2mm
- Dày 1,2mm
- Giới hạn sau là vùng Ora Serrata
- Hai phần:
  - ✓ Cơ vòng giúp điều tiết mắt nhìn rõ khi vật ở gần
  - ✓ Tua thể mi chứa tế bào biểu mô tiết thủy dịch

HẮC MẠC

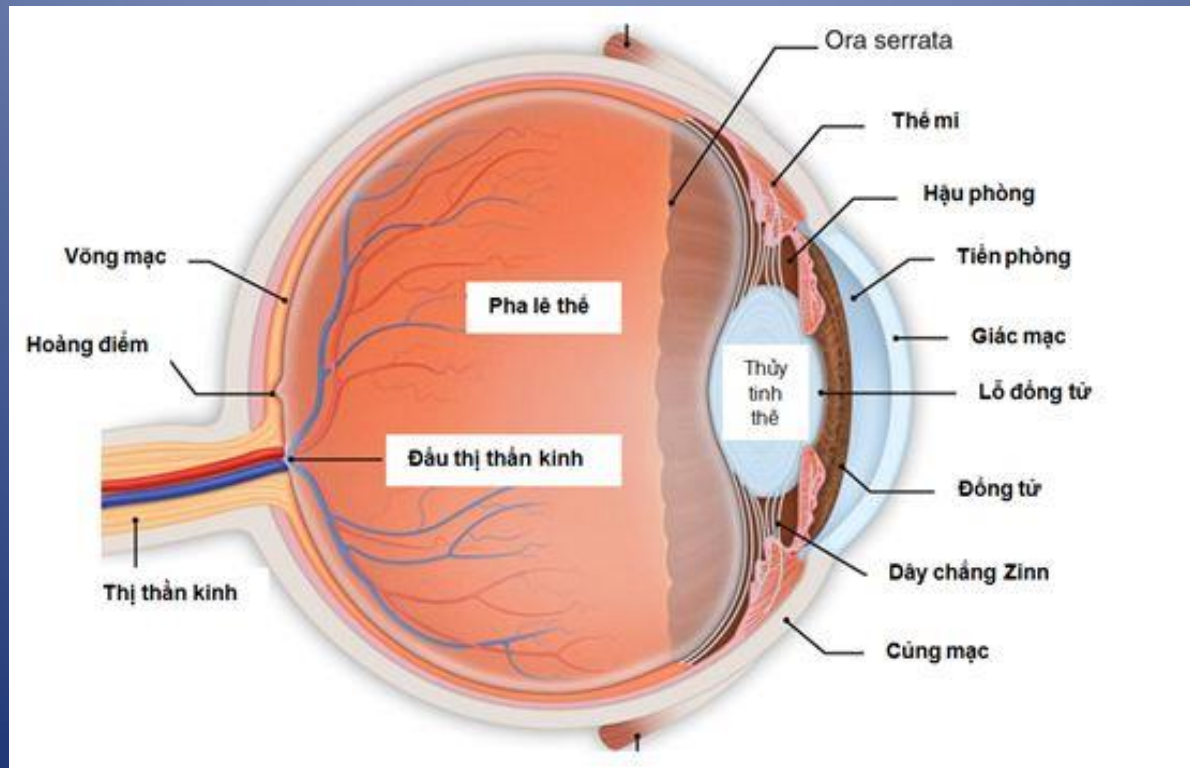
- Lớp màng liên kết lỏng lẻo giữa củng mạc và võng mạc
- Gồm 3 lớp:
  - ✓ Lớp thượng hắc mạc
  - ✓ Lớp hắc mạc chính danh chứa nhiều mạch máu
  - ✓ Lớp màng Bruch
- Chứa nhiều mạch máu và tế bào hắc tố giúp nuôi dưỡng và tạo buồng tối nhãn cầu

VÕNG MẠC

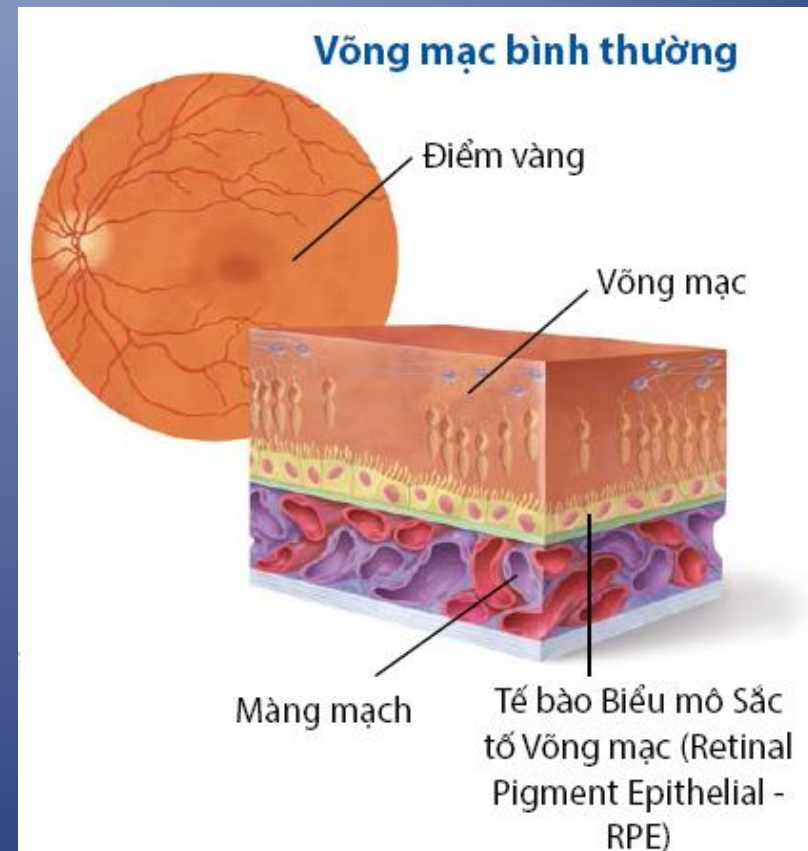
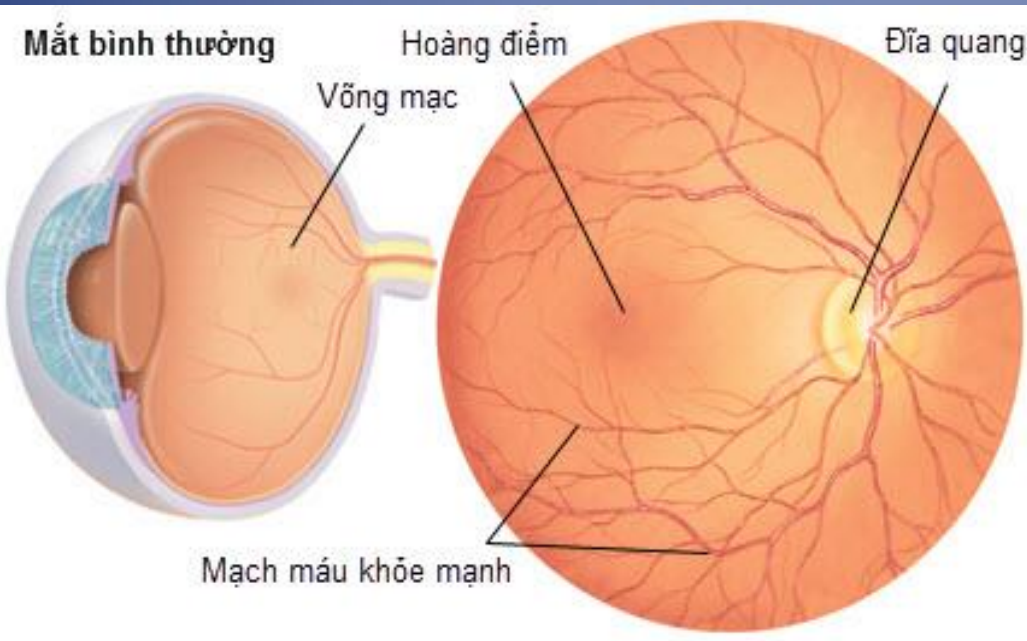
HÌNH THỂ:

- Võng mạc cảm thụ và võng mạc vô cảm cách nhau bởi vùng Ora Serrata cách rìa giác- củng mạc 7-8mm
- Trung tâm võng mạc nằm ngay cực sau nhãn cầu gọi là vùng hoàng điểm

VÕNG MẠC

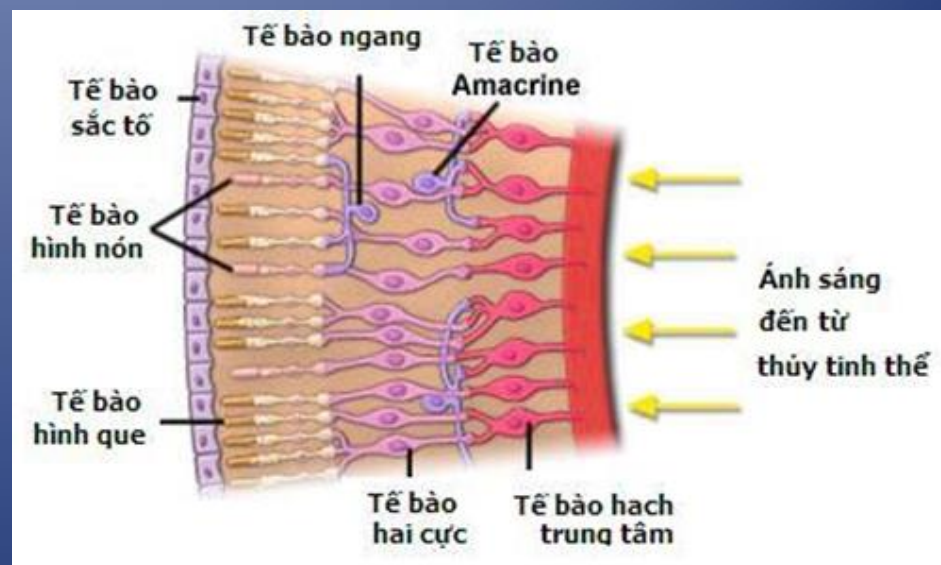
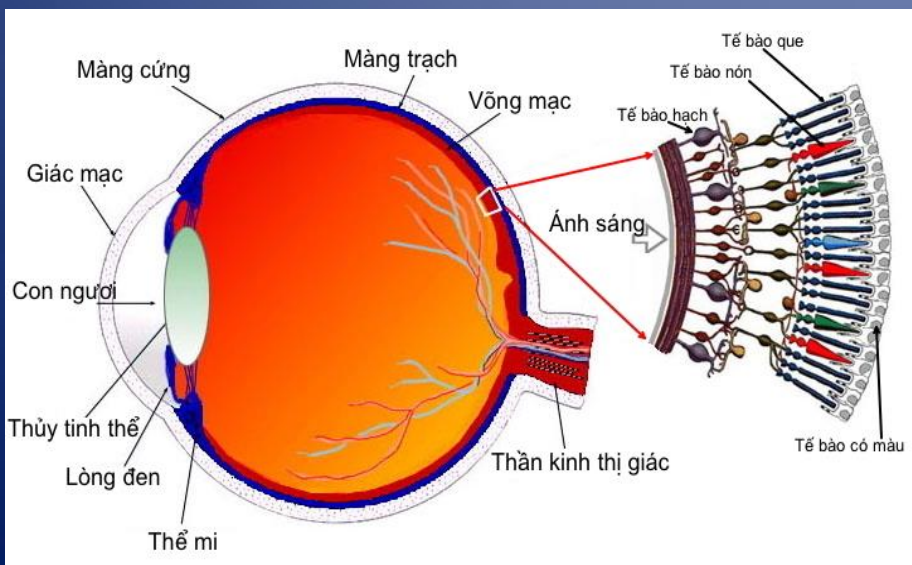
- Giữa vùng hoàng điểm lõm xuống gọi là hố trung tâm
- Cách vùng hoàng điểm 3,4-4mm là đầu dây TK thị giác còn gọi là gai thị.
- Gai thị hình tròn hay hơi bầu dục đường kính 1,5mm màu hồng nhạt , bờ rõ.

VÕNG MẠC

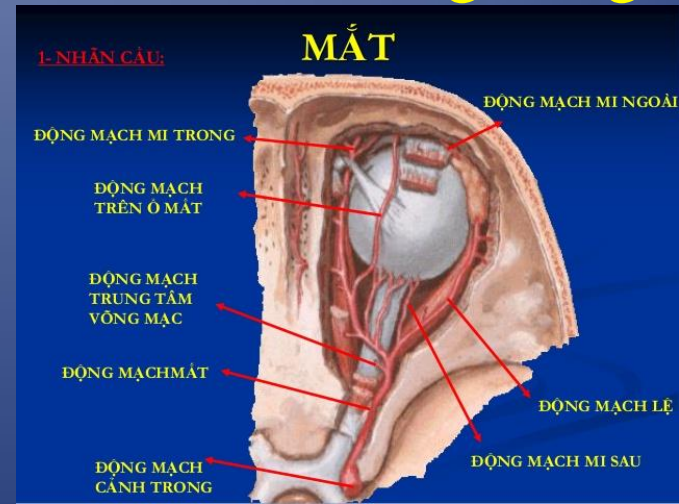
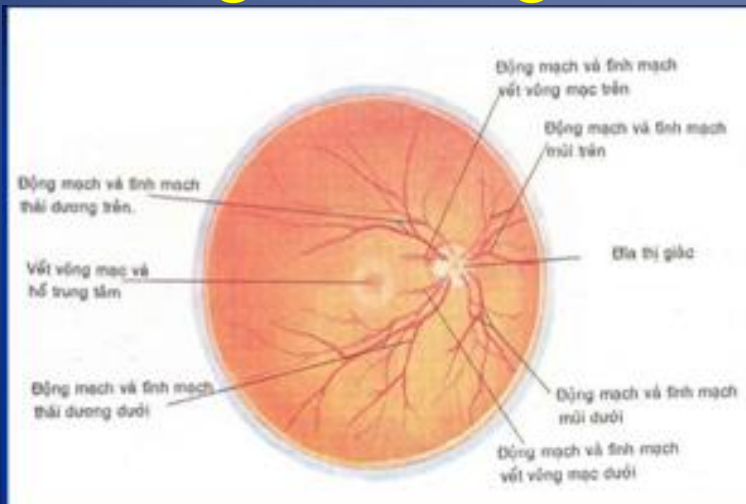
CẤU TRÚC : gồm 4 lớp tế bào

- Lớp biểu mô sắc tố chỉ 1 lớp tế bào chứa nhiều sắc tố
- Lớp tế bào thị giác gồm gai loại: tế bào nón- tế bào que
- Lớp tế bào hai cực dẫn truyền xung động ánh sáng từ tế bào cảm thụ quang đến tế bào hạch
- Lớp tế bào hạch hay tế bào đa cực có sợi trục rất dài hướng về gai thị tạo thành dây thần kinh thị giác

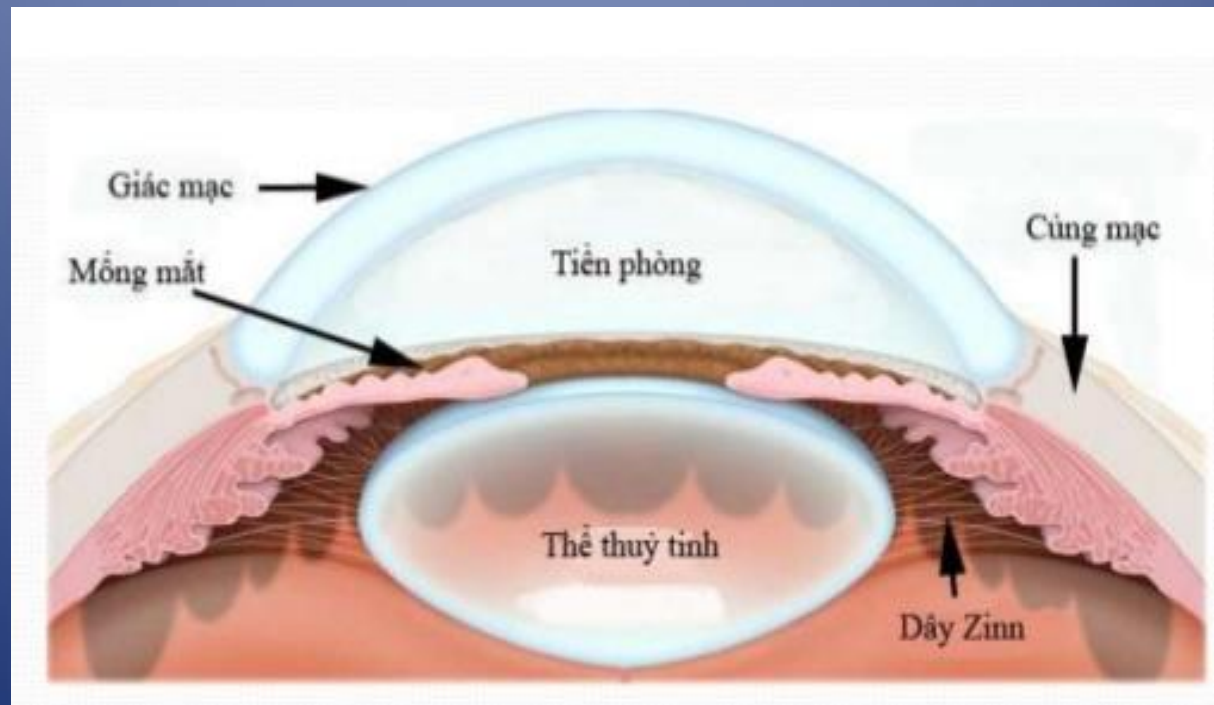
MẠCH MÁU VÕNG MẠC

- ĐM trung tâm võng mạc:
  - ✓ Xuất phát từ ĐM mắt chui vào dây TK thị cách gai thị khoảng 10mm
  - ✓ Tại gai thị, ĐMTTVM chia 2 nhánh mũi và thái dương trong võng mạc
  - ✓ Mỗi nhánh ĐM lại chia nhánh trên và dưới rồi chia thành nhánh tận
- TM trung tâm võng mạc: các nhánh TM đi song song ĐM

TIỀN PHÒNG

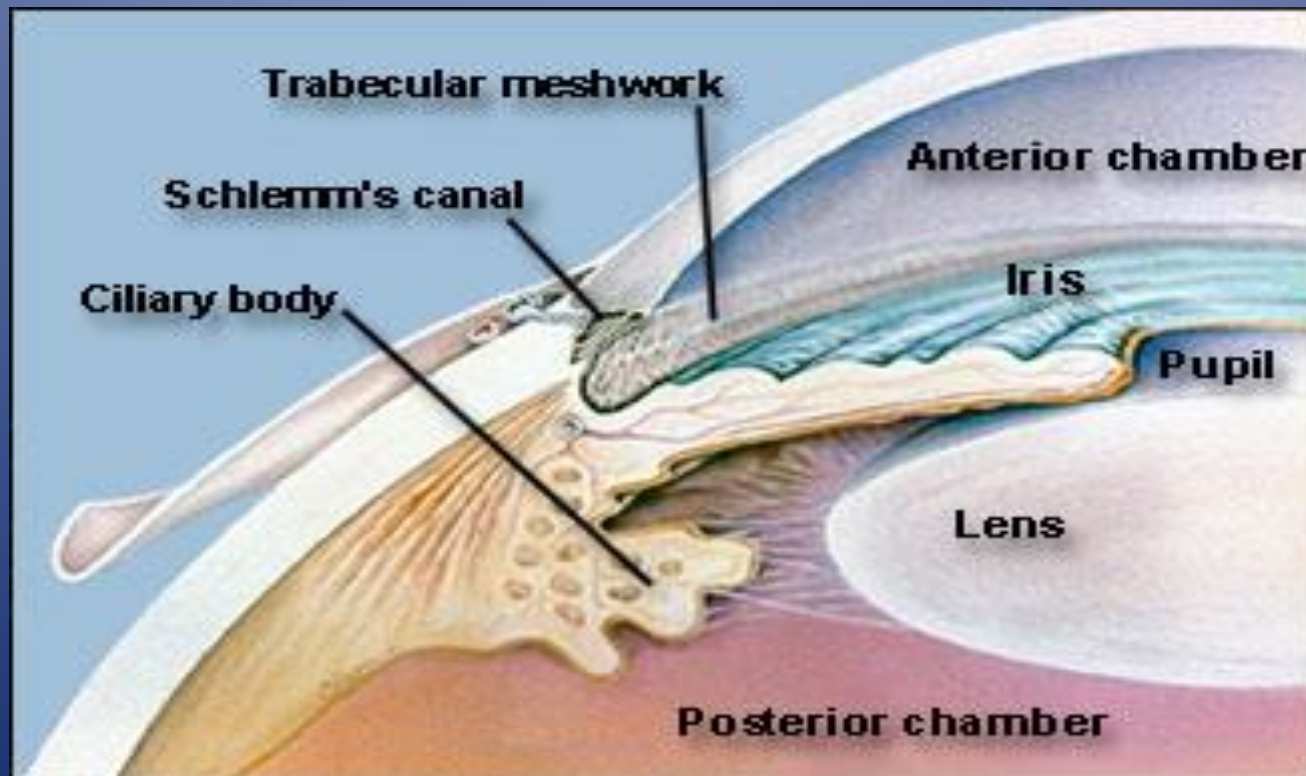
- Khoảng nằm giữa giác mạc phía trước và mống mắt, thủy tinh thể phía sau
- TP chứa đầy thủy dịch
- Trung tâm TP sâu nhất 3-3,5mm, càng gần rìa độ sâu giảm dần

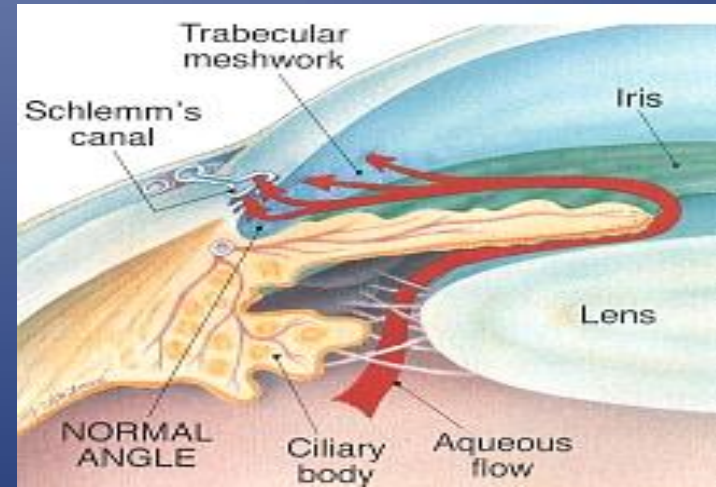
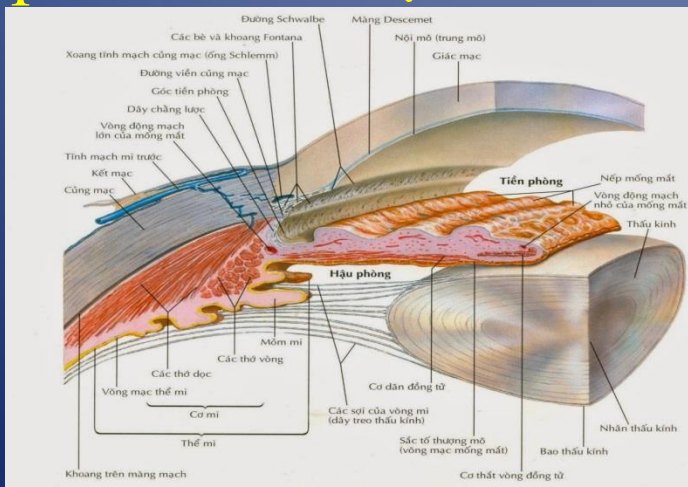
Góc tiền phòng

- ✓ Nằm ở phía cạnh rìa ngoài TP.
- ✓ Giới hạn bởi giác mạc- củng mạc phía trước và mống mắt –thể mi phía sau
- ✓ Nơi thủy dịch thoát ra khỏi nhãn cầu

CÁC THÀNH PHẦN GÓC TIỀN PHÒNG

- Vòng Schwalbe: một gờ nhỏ hình vòng vàng nâu, nơi tận hết màng Descemet
- Trabeculum hay mạng bè hình lăng trụ tam giác màu xám nhạt nằm sâu trong rìa giác- củng mạc
- Mạng bè có nhiều lỗ nhỏ thoát thủy dịch
- Ống Schlemm nằm sau mạng bè thu nhận thủy dịch
- Cựa củng mạc nơi tiếp giáp giác mạc – củng mạc
- Nếp thể mi : một viền mảnh nâu sẫm của thể mi

HẬU PHÒNG

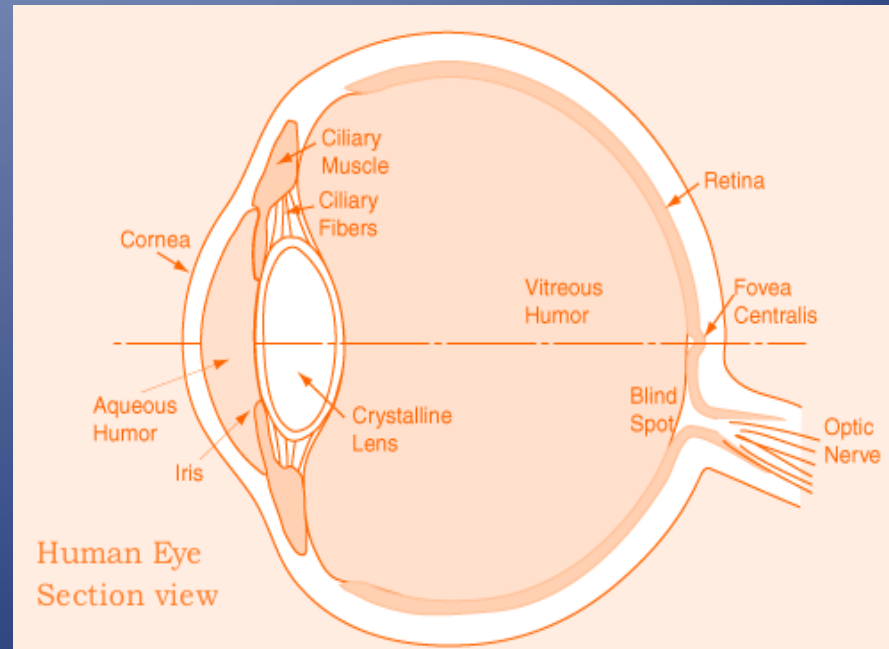
- Khoảng giới hạn giữa mống mắt và màng dịch kính
- Hậu phòng thông với tiền phòng qua lỗ đồng tử
- Thủy dịch được tiết từ thể mi đổ vào hậu phòng
- Thủy dịch qua lỗ đồng tử vào tiền phòng
- Thủy dịch thoát ra khỏi tiền phòng ở mạng bè
- Thủy dịch ổn định nhãn áp và cung cấp dinh dưỡng cho giác mạc và thủy tinh thể

THỦY TINH THỂ

HÌNH THỂ:

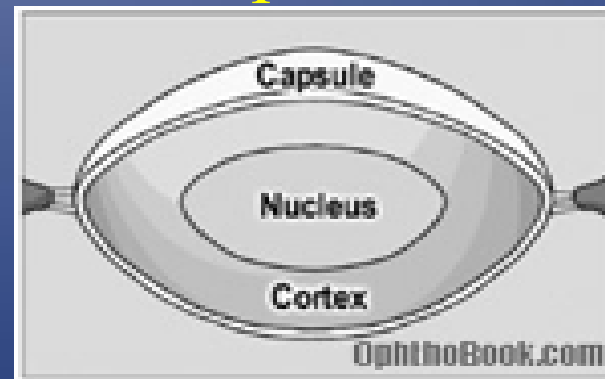
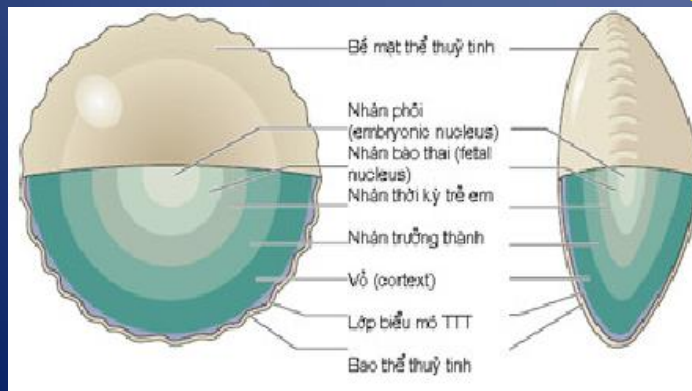
- Thấu kính hai mặt lồi, dày 4mm, đường kính 10mm
- Treo cố định vào thể mi qua dây tơ Zinn
- Bán kính độ cong mặt trước 10mm, mặt sau 6mm
- Công suất quang học 20-22D
- Mặt trước và mặt sau tiếp giáp nhau gọi là xích đạo
- Mặt trước phía sau màng mắt
- Mặt sau phía trước dịch kính

THỦY TINH THỂ

CẤU TRÚC: gồm ba phần

- Màng bọc hay bao thủy tinh thể trong suốt, dai chắc
- Biểu mô dưới màng bọc:
  - ✓ Chỉ có 1 lớp tế bào và chỉ có ở mặt trước
  - ✓ Tế bào có hình dẹt ở trung tâm và kéo dài thành sợi thủy tinh thể ở vùng xích đạo
- Các sợi thủy tinh thể:
  - ✓ Mỗi sợi là một tế bào biểu mô được tạo ra liên tục.
  - ✓ Các sợi tạo nhân cứng ở giữa và lớp vỏ mềm xung quanh

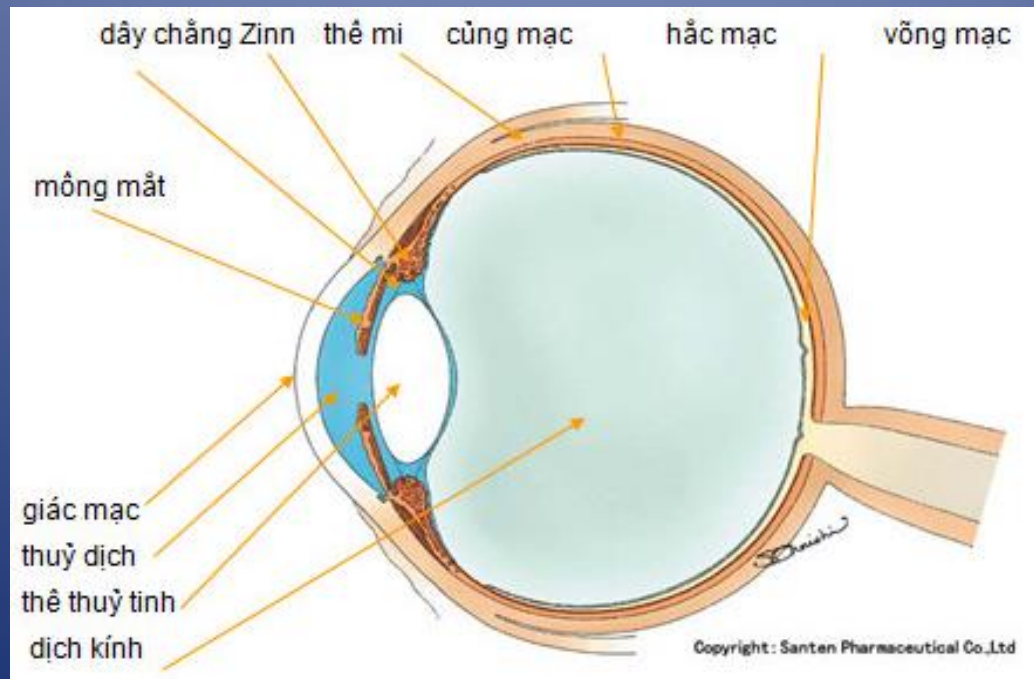

THỦY TINH THỂ

- Hoàn toàn không có mạch máu và thần kinh
- Nuôi dưỡng là nhờ thẩm thấu thủy dịch
- Khi bao tổn thương, T_3 nhanh chóng ngấm nước và đục phồng lên
- T_3 giúp hội tụ ảnh của vật lên võng mạc.
- T_3 thay đổi độ dày còn gọi là sự điều tiết giúp mắt nhìn rõ xa- gần

DỊCH KÍNH

- Chất lỏng sệt trong suốt chiếm toàn bộ phần sau nhãn cầu
- Lớp ngoài cùng đặc lại thành màng Hyaloide
- Trên 35 tuổi màng này tách rời bao sau T₃ tạo thành khoang Berger
- Thành phần chính là một protein cấu trúc dạng sợi
- Lấp đầy trong các khoang giữa các sợi là acide hyaluronic

CÁC BỘ PHẬN BẢO VỆ NHÃN CẦU

- Hốc mắt:
  - ✓ Hai hốc mắt nằm hai bên hốc mũi
  - ✓ Tạo bởi khối xương sọ và xương mặt
  - ✓ Dạng hình tháp bốn cạnh có 4 mặt
  - ✓ Đáy quay ra phía trước, đỉnh quay ra phía sau
- Mi mắt: mi trên và mi dưới, có cấu tạo giống nhau
- Lệ bộ:
  - ✓ Bộ phận chế tiết nước mắt
  - ✓ Đường dẫn nước mắt

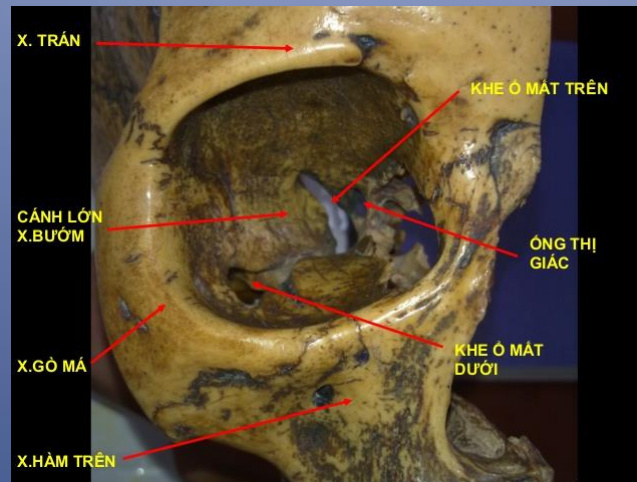
HỒC MẮT

- Kích thước:
  - ✓ Thể tích khoảng 30ml
  - ✓ Khoảng cách đỉnh xuống đáy khoảng 40mm
  - ✓ Chiều rộng đáy khoảng 40mm
  - ✓ Chiều cao đáy khoảng 35mm

CÁC THÀNH HỒC MẮT

- Thành trên :

- ✓ Phía trước do xương trán, phía sau cánh nhỏ xương bướm
- ✓ Phía ngoài có hố lệ chứa tuyến lệ chính
- ✓ Phía trong có hố rỗng rọc là chỗ bám dính của rỗng rọc cơ chéo lớn

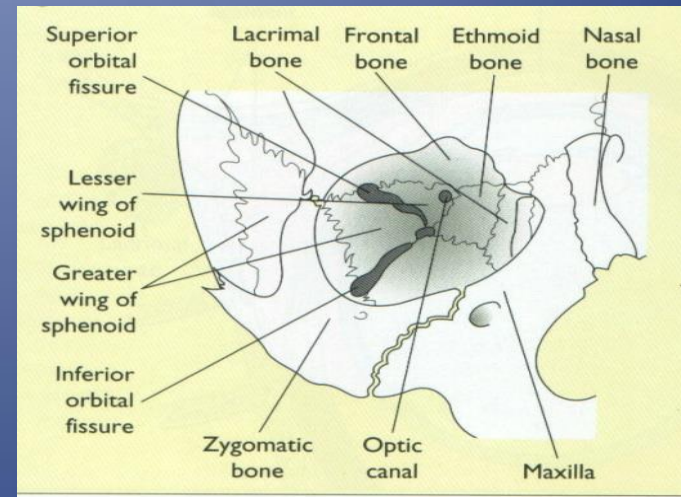
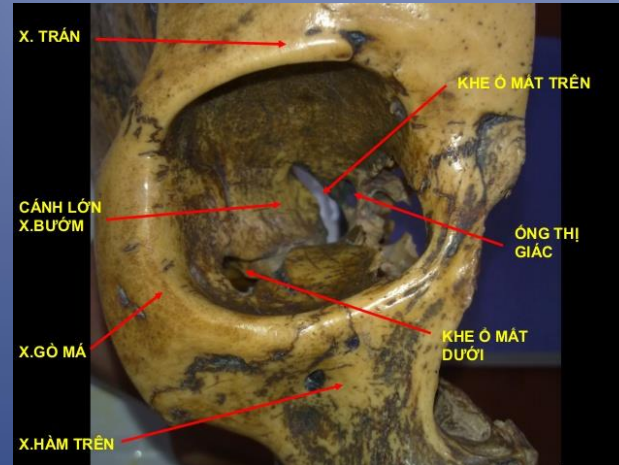

- Thành ngoài:

- ✓ Rất dày do 3 xương tạo nên
- ✓ Phía trước dưới của xương gò má, phía trên là mồm hốc mắt ngoài, phía sau là cánh lớn xương bướm

CÁC THÀNH HỒC MẮT

- Thành dưới: còn gọi nền hốc mắt
  - ✓ Tạo bởi mỏm hốc mắt của xương khẩu cái, xương gò má và xương hàm trên
  - ✓ Nền mỏng chỉ dày khoảng 0,5-1mm nên dễ thủng tạo lỗ thông xoang hàm trên

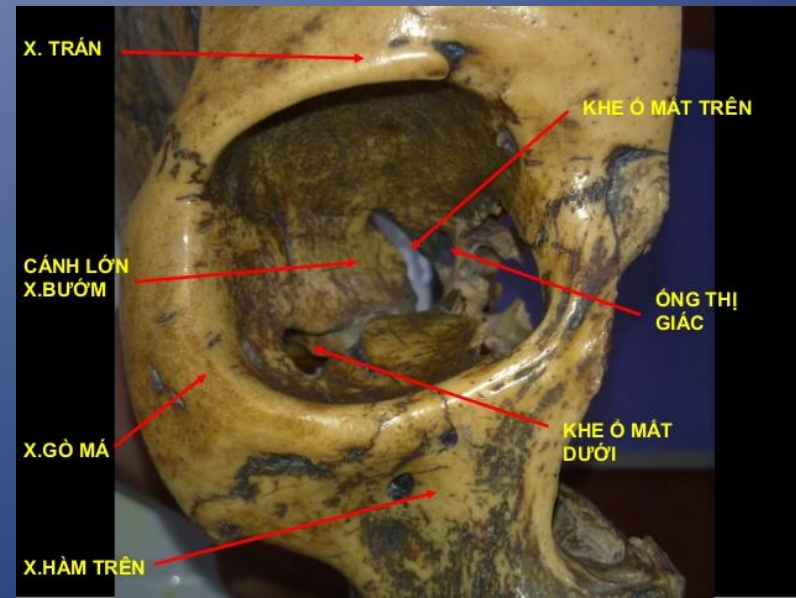

- Thành trong:

Tạo bởi thân xương bướm, mặt phẳng của xương sàng, xương lệ và mảnh hốc mắt ngoài của xương trán

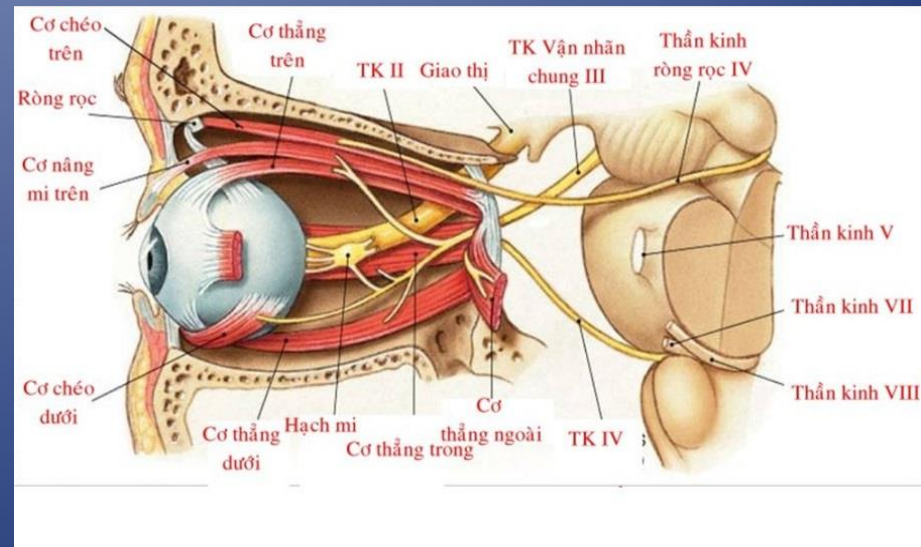
ĐÁY HỒ MẮT

- Bờ trên tại điểm 1/3 trong và 2/3 ngoài là lõm rỗng rọc có ĐM trên hố và TK trán đi qua
- Bờ ngoài có dây chằng mi ngoài bám vào
- Bờ dưới
  - ✓ Điểm 1/3 ngoài và 2/3 trong hơi trũng xuống tạo khe hở thuận lợi cho tiêm tê hậu nhãn cầu
  - ✓ Phía dưới điểm giữa bờ dưới 1cm có lỗ dưới hố cho TK dưới hố đi qua
- Bờ trong có rãnh lệ chứa túi lệ

ĐỈNH HỐC MẮT

- Lỗ thị giác và khe hình chữ V
- Lỗ thị giác có dây TK II và ĐM trung tâm võng mạc đi qua
- Khe hình chữ V :
  - ✓ Phía trên là khe bướm và phía dưới là rãnh bướm hàm
  - ✓ Bám vào giữa khe hình chữ V là vòng Zinn
  - ✓ Chui qua vòng Zinn là dây TK III, VI và nhánh mũi của dây TK V

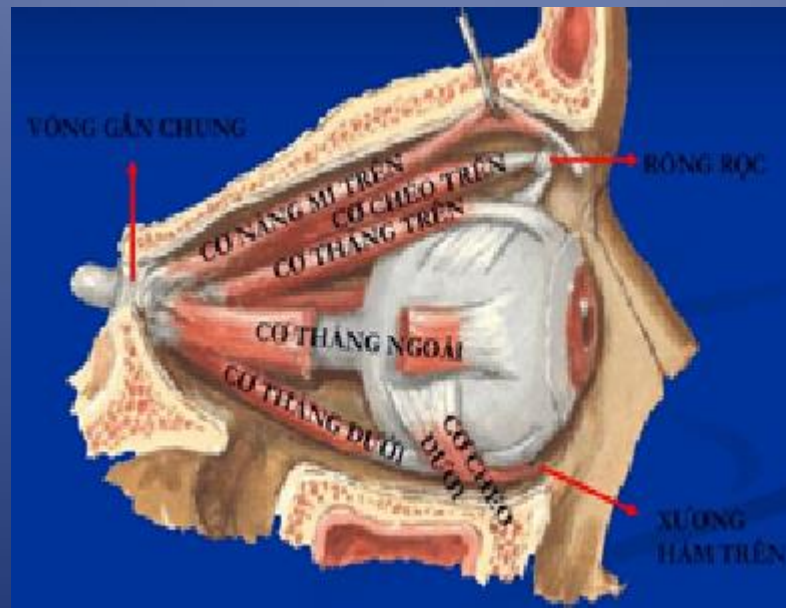
CÁC PHẦN TỬ TRONG HỐC MẮT

- **CƠ VẬN ĐỘNG NHÃN CẦU:**

- ✓ 6 cơ vận động nhãn cầu gồm 4 cơ thẳng và 2 cơ chéo

- ✓ Nguyên ủy:

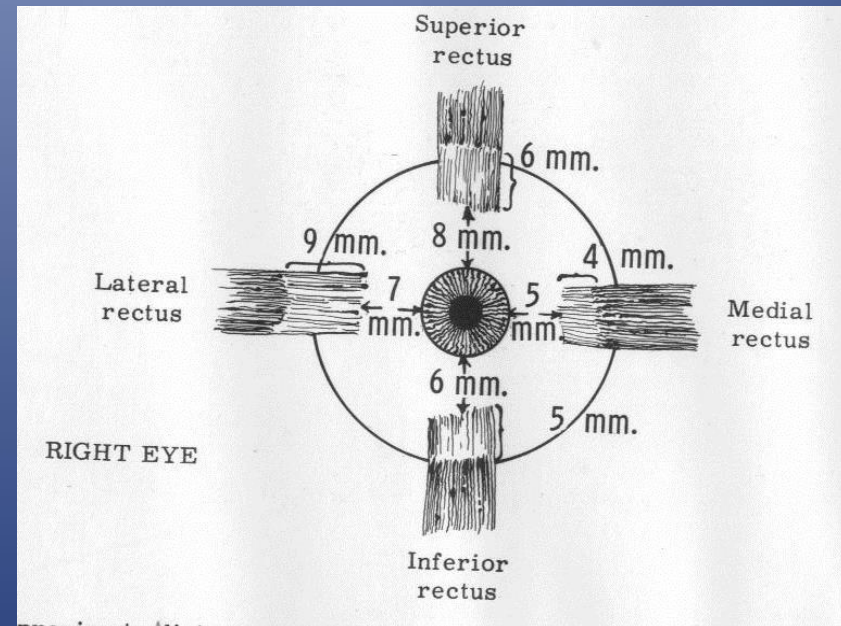
- 4 cơ thẳng bám vào vòng zinn
- cơ chéo lớn bám vào phía trên lỗ thị giác
- cơ chéo bé bám vào bờ dưới hốc mắt

CƠ VẬN ĐỘNG NHÃN CẦU

Bám tận:

- 4 cơ trực trên, ngoài, dưới và trong lần lượt bám vào củng mạc cách rìa 8-7-6-5 cm
- Cơ chéo lớn bám vào củng mạc phía trên ngoài và sau của nhãn cầu
- Cơ chéo bé bám vào củng mạc phía dưới ngoài và sau của nhãn cầu

CƠ VẬN ĐỘNG NHÃN CẦU

- Chức năng:
  - Cơ thẳng trên đưa mắt nhìn lên trên, xoáy vào trong
  - Cơ thẳng dưới đưa mắt nhìn xuống dưới, vào trong, xoáy ngoài
  - Cơ thẳng ngoài đưa mắt nhìn ra ngoài
  - Cơ thẳng trong đưa mắt nhìn vào trong
  - Cơ chéo lớn đưa mắt nhìn xuống dưới, ra ngoài, xoáy vào trong
  - Cơ chéo bé đưa mắt nhìn lên trên, ra ngoài, xoáy ra ngoài

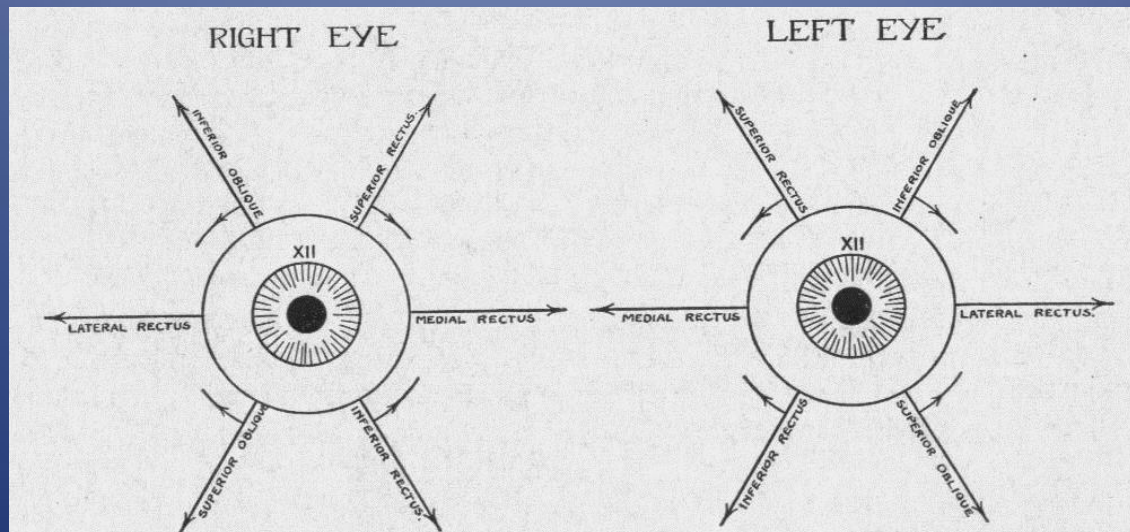
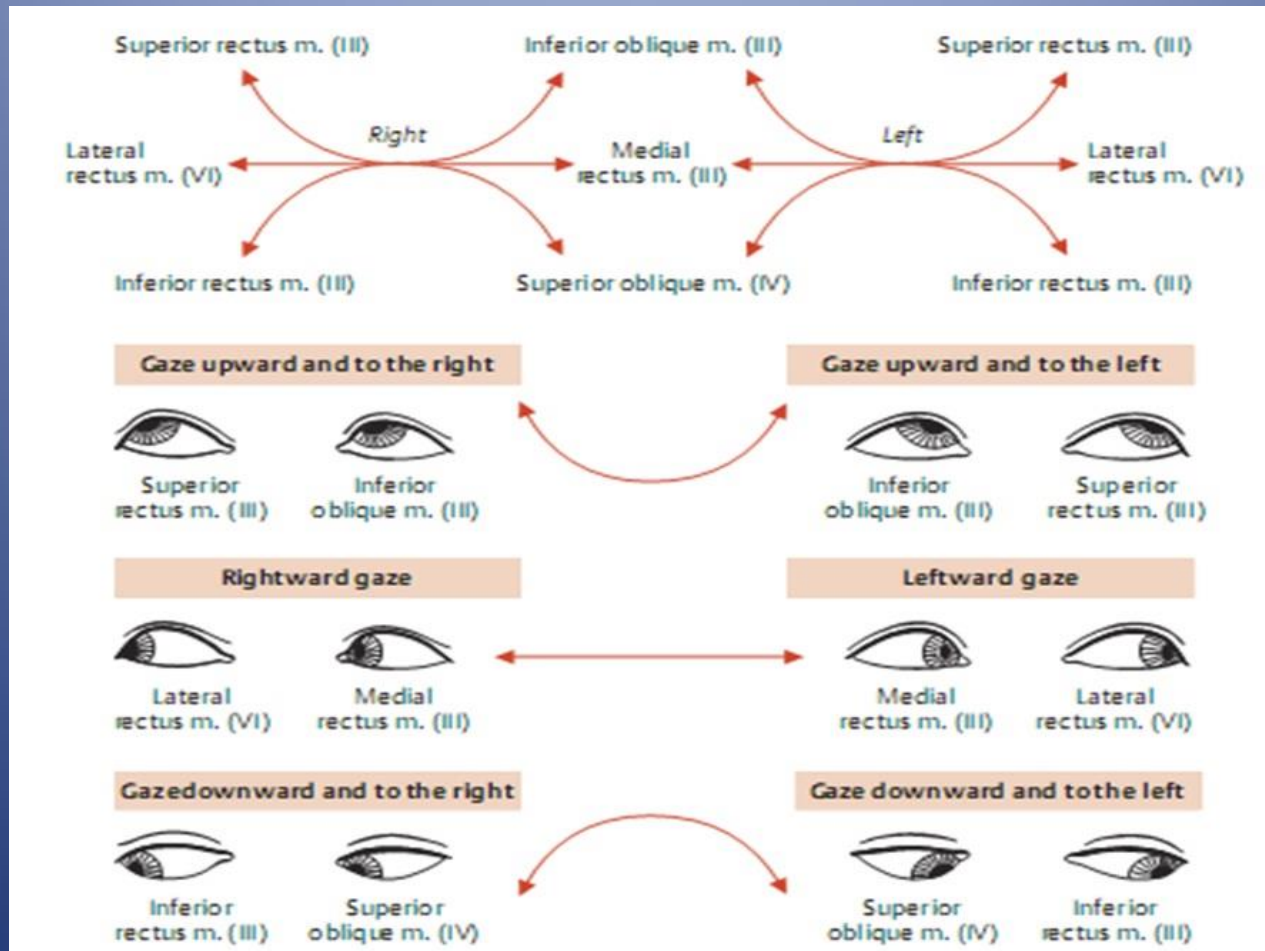

FIG. 249.—DIAGRAM TO SHOW THE POSSIBLE ACTIONS OF THE EXTRINSIC MUSCLES OF THE EYE

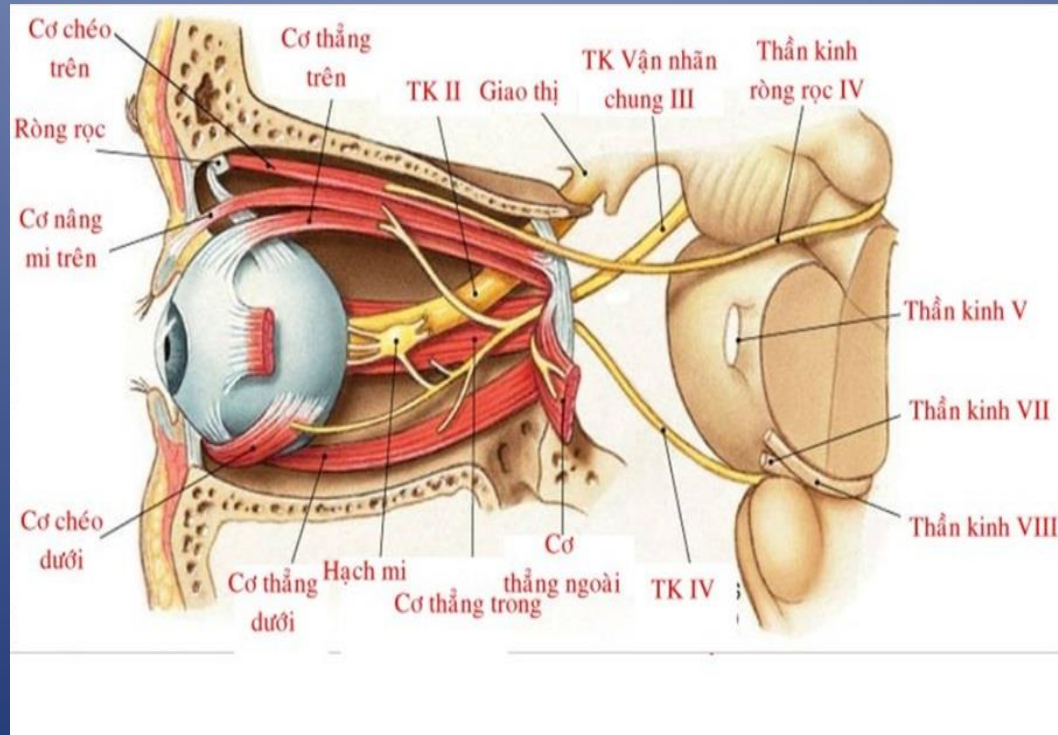
SƠ ĐỒ HOẠT TRƯỜNG CÁC CƠ VẬN NHÃN

CƠ VẬN ĐỘNG NHÃN CẦU

✓ Thần kinh chi phối:

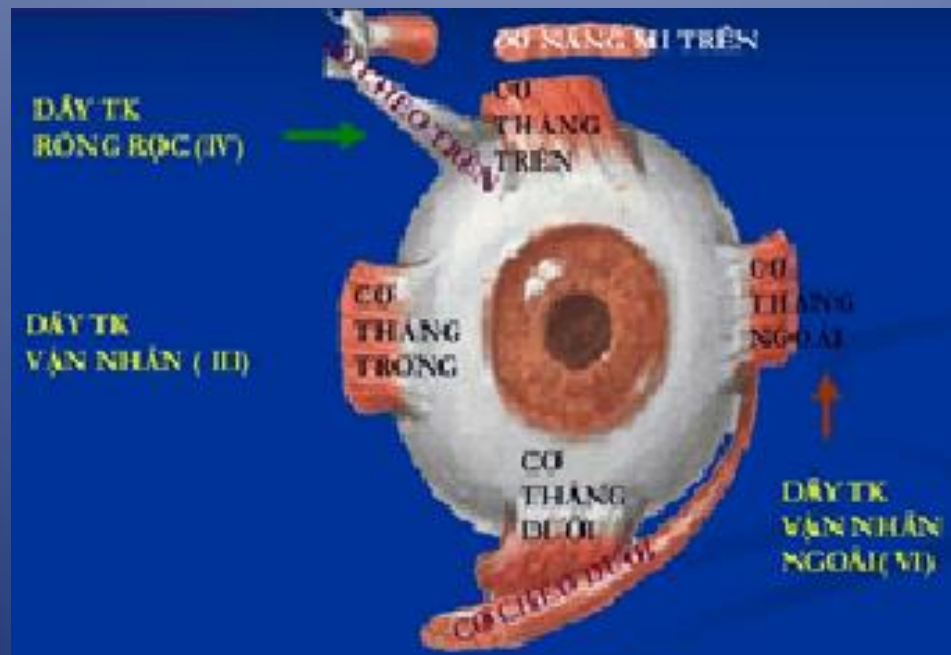
- Dây TK III chi phối cơ thẳng trên, dưới, trong và chéo bé
- Dây TK IV chi phối cơ chéo lớn
- Dây TK VI chi phối cơ thẳng ngoài

CƠ VẬN ĐỘNG NHÃN CẦU

✓ Thần kinh chi phối:

- Dây TK III chi phối cơ thẳng trên, dưới, trong và chéo bé
- Dây TK IV chi phối cơ chéo lớn
- Dây TK VI chi phối cơ thẳng ngoài

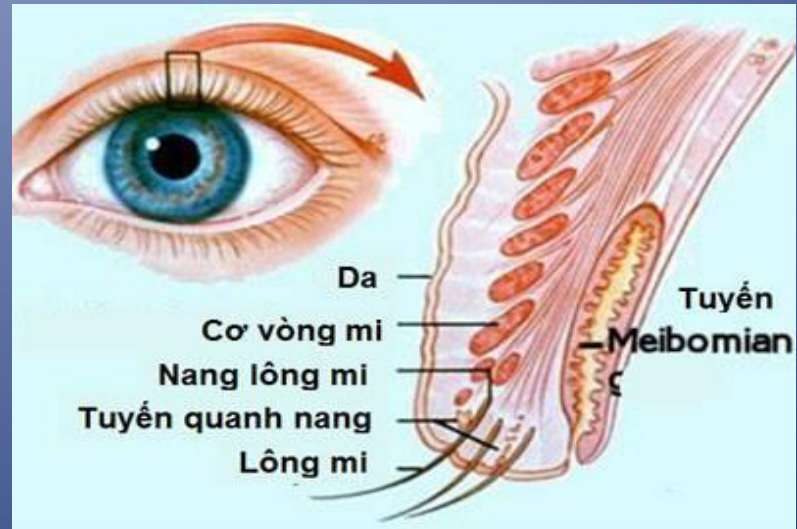

CÁC PHẦN TỬ TRONG HỒC MẮT

- Các cơ của mi mắt:
  - ✓ Cơ nâng mi trên giúp mở mi mắt bằng cách kéo mi trên lên do dây TK III chi phối
  - ✓ Cơ vòng mi giúp nhắm mi mắt do dây TKVII chi phối
- Bao Tenon là màng xơ bao bọc cứng mạc từ rìa giác mạc và kết thúc ở đầu dây TK thị
- Tổ chức hồ mắt chủ yếu là mỡ đệm phía sau nhãn cầu

MI MẮT

- Cấu tạo mi mắt gồm 4 lớp từ trước ra sau: da mi – cơ mi – sụn mi – kết mạc
- Da mi :
  - ✓ Mỏng mịn
  - ✓ Chứa tuyến moll hình ống , tiết mồ hôi

- Cơ mi:
  - ❖ Cơ vòng cung mi
    - ✓ Bám vào dây chằng mi trong và mi ngoài
    - ✓ Nhắm mắt, chớp mắt do dây TK VII chi phối

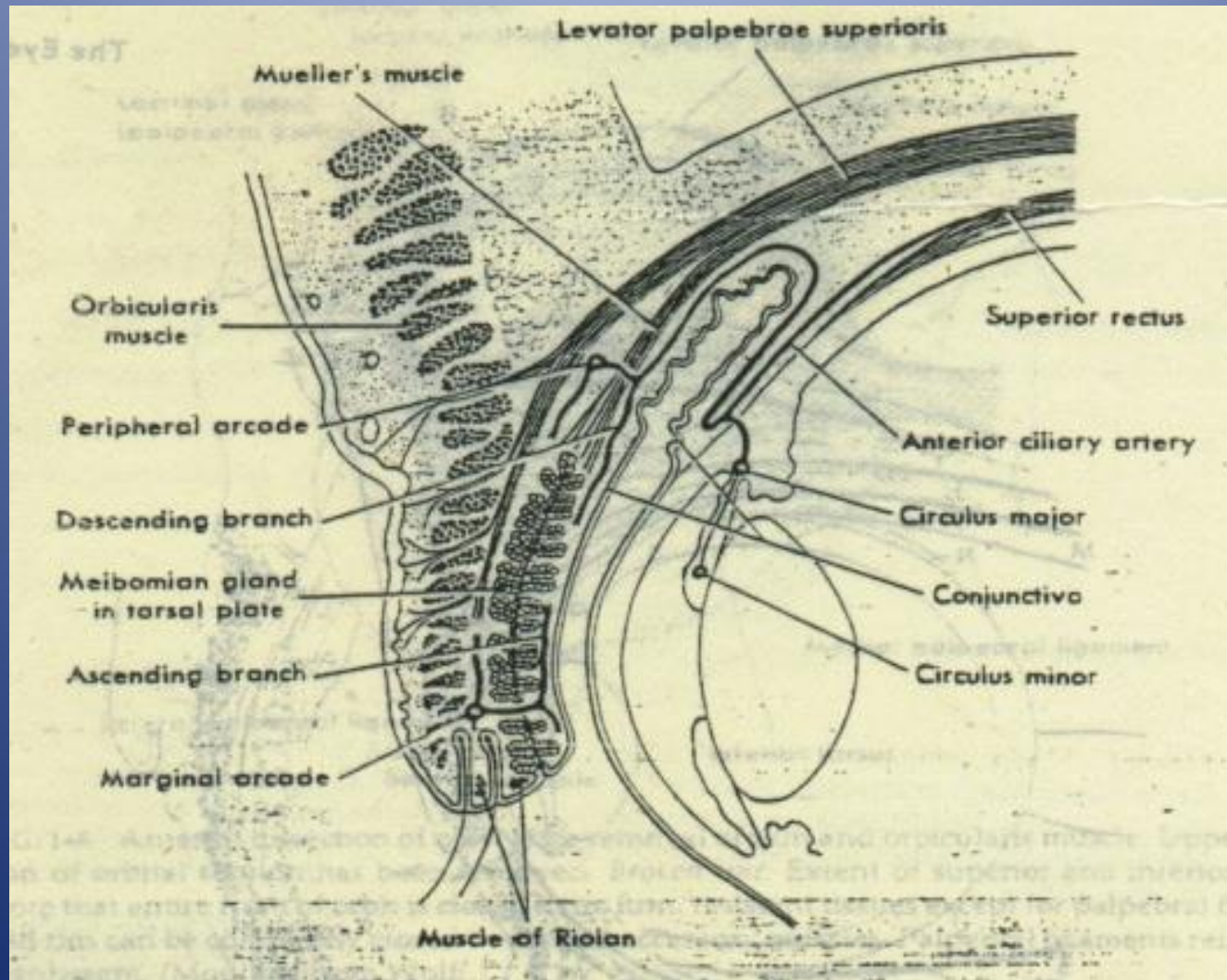
MI MẮT

- Cơ nâng mi trên:
  - ✓ Xuất phát từ đỉnh hốc mắt, đi ra phía trước, bám sát da mi
  - ✓ Tận cùng bằng một dải cơ bám trên sụn mi
  - ✓ Mở mi mắt do dây TK III chi phối
- Sụn mi:
  - ✓ Dải xơ của các sợi bị ép chặt lại nên rắn chắc
  - ✓ Sụn mi trên to hơn sụn mi dưới tạo bộ khung chắc
  - ✓ Trong mỗi sụn có khoảng 20-30 tuyến Meibomius tiết ra chất bã ở bờ mi

MI MẮT

- Kết mạc:
  - ✓ Màng mỏng trong suốt có nhiều mạch máu
  - ✓ Ba phần: kết mạc mi- kết mạc cùng đồ- kết mạc nhãn cầu
  - ✓ Nhiều tuyến nước mắt phụ Henlé, Manz
- Thần kinh vận động và cảm giác
  - ❖ Vận động
    - ✓ Cơ vòng mi do dây TKVII chi phối
    - ✓ Cơ nâng mi trên do dây TK III chi phối
  - ❖ Cảm giác
    - ✓ Mi trên do nhánh trán, lệ , mũi của dây TK V₁ chi phối
    - ✓ Mi dưới do nhánh TK dưới hồ chi phối

MI MẮT

LỆ BỘ

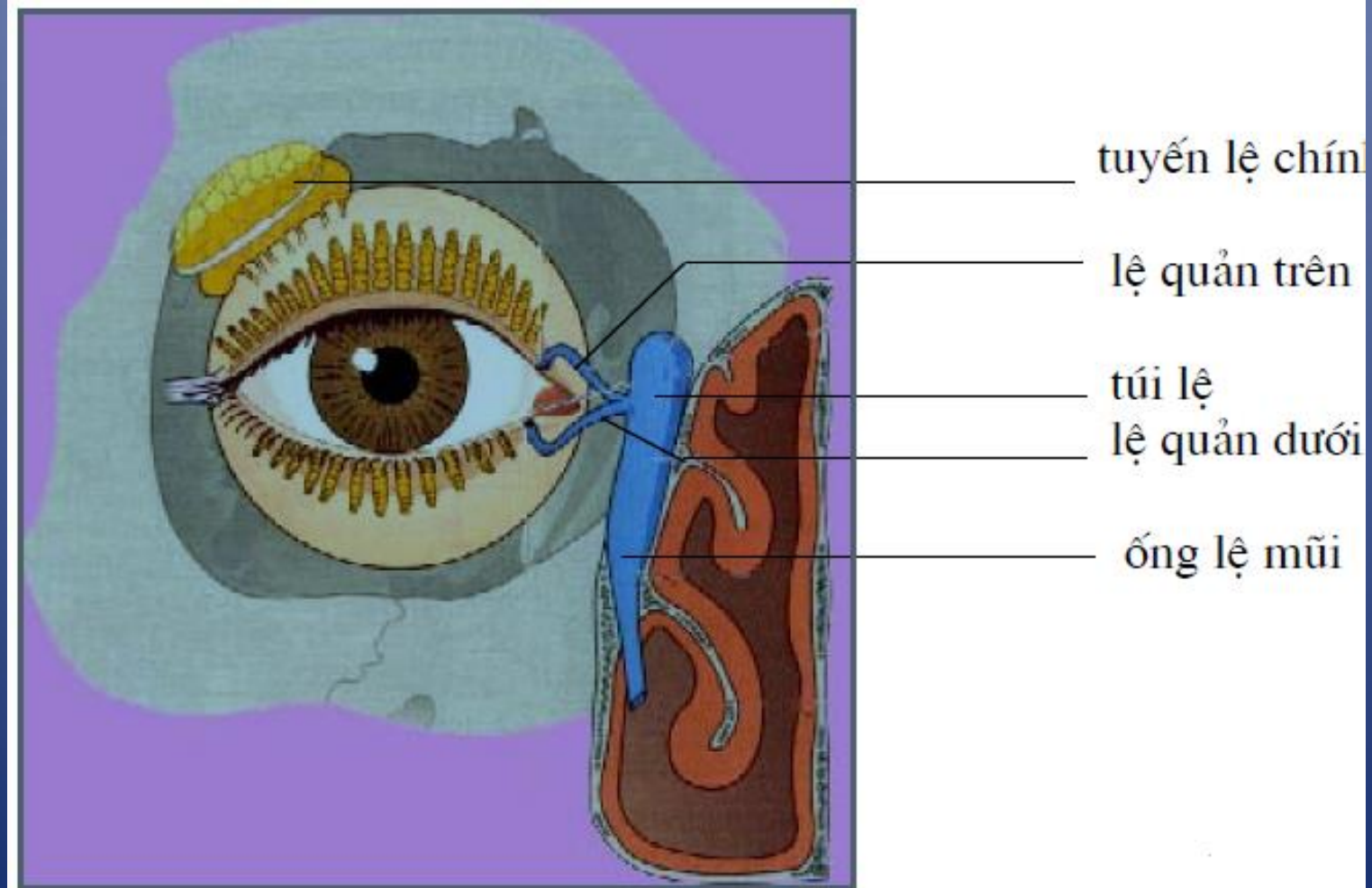
- Bộ phận chế tiết nước mắt:

- ✓ Nước mắt được tiết chủ yếu ở tuyến lệ chính
- ✓ Một ít được tiết từ các tuyến lệ phụ rải rác ở kết mạc
- ✓ Nước mắt là dinh dưỡng và bảo vệ giác mạc

- Đường dẫn nước mắt:

- ✓ Từ hai điểm lệ trên và dưới vào lệ quản trên và dưới ở trong bờ khước mắt trong
- ✓ Vào lệ quản chung đến túi lệ ở hốc mắt trong
- ✓ Theo ống lệ mũi ở thành trong hốc mắt đổ vào khoang mũi

LỆ BỘ

ĐƯỜNG DẪN TRUYỀN THỊ GIÁC

- Sợi trục các tế bào hạch tập trung đến gai thị qua lá sàng là dây TK thị giác (II)
- Dây TKII chui ra khỏi đỉnh hốc mắt qua lỗ thị giác vào hộp sọ
- Các sợi trục tế bào hạch của võng mạc mũi sẽ bắt chéo tại hố yên
- Các sợi trục thái dương bên này + mũi bên kia gọi là dải thị giác đi tới thể gối ngoài
- Qua khỏi thể gối ngoài , bó sợi gọi là tua thị giác đi đến trung khu thị giác thùy chẩm

ĐƯỜNG DẪN TRUYỀN THỊ GIÁC

BÀI ĐỌC THÊM

- 1) Giáo trình nhãn khoa – ĐHYD Hà Nội – 2004
- 2) Giáo trình nhãn khoa – ĐHYDTPHCM- 2005
- 3) Ophthalmology – Duanne – 2002
- 4) Ophthalmology – Yanoff - 2004